

УДК 342.851

DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-1-196-204

Лісовець О. В.

доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
lisovets.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4641-3121

Суханов І. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
sukhanov.ihor71@gmail.com
orcid.org/0009-0004-0847-1648

ОСОБЛИВОСТІ НАГЛЯДОВОЇ ПРОБАЦІЇ У РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНІМИ ПРАВОПОРУШНИКАМИ

У статті розглянуто особливості реалізації наглядової пробації у роботі з неповнолітніми правопорушниками в Україні. Акцентовано увагу на ролі пробаційних програм як одного з ключових інструментів ресоціалізації підлітків, які перебувають у конфлікті із законом. Метою дослідження є визначення специфіки реалізації наглядової пробації щодо неповнолітніх та аналіз пробаційних програм як інструменту їх ресоціалізації і попередження повторних правопорушень. У процесі дослідження використано методи аналізу й узагальнення наукової літератури, нормативно-правових актів України та міжнародних документів у сфері ювенальної юстиції, а також системно-структурний і порівняльно-правовий методи. У результаті дослідження обґрунтовано, що наглядова пробація поєднує контроль за виконанням покладених судом обов'язків із соціально-виховною та реабілітаційною роботою з неповнолітніми. Визначено роль пробаційних програм як ключового механізму впливу на криміногенні фактори поведінки підлітків та охарактеризовано їх основні напрями, зокрема програми, спрямовані на зміну прокримінального мислення, подолання агресивної поведінки, профілактику вживання психоактивних речовин, формування життєвих навичок і подолання домашнього насильства. Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні сучасних підходів до реалізації наглядової пробації у роботі з неповнолітніми правопорушниками та визначенні ролі пробаційних програм у формуванні просоціальної поведінки підлітків. Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання у діяльності органів пробації, соціальних служб, закладів освіти та інших суб'єктів соціальної роботи з неповнолітніми.

***Ключові слова:** наглядова пробація, ювенальна пробація, неповнолітні правопорушники, пробаційні програми, ресоціалізація, профілактика повторної злочинності, соціально-виховна робота, соціальна адаптація.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи кримінальної юстиції України важливого значення набуває пошук ефективних механізмів ресоціалізації осіб, які вчинили правопорушення, особливо неповнолітніх. Відмова від виключно каральних підходів та орієнтація на відновне правосуддя обумовлює розвиток інституту пробації, що спрямований на попередження повторної злочинності та соціальну реінтеграцію правопорушників.

Особливе місце у цій системі посідає наглядова пробація, яка передбачає здійснення комплексу наглядових і соціально-виховних заходів щодо осіб, засуджених

до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Робота з неповнолітніми правопорушниками потребує врахування їхніх вікових, психологічних і соціальних особливостей, що зумовлює необхідність застосування спеціальних методів профілактики, соціально-виховного впливу та індивідуальної підтримки. Згідно із Законом України «Про пробацію» (2015), діяльність щодо неповнолітніх здійснюється з урахуванням їхнього фізичного та психічного розвитку, а також спрямована на мотивацію позитивних змін поведінки та профілактику повторних правопорушень.

У цьому контексті дослідження особливостей наглядової пробації у роботі з неповнолітніми правопорушниками є актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування пробації та роботи з неповнолітніми правопорушниками досліджується у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. У цілому питання ресоціалізації неповнолітніх, профілактики девіантної поведінки та розвитку пробації в Україні розглядаються такими науковцями як О. Беца, О. Богатирьов, О. Железняк, В. Кривцов, Т. Кушніров, Л. Олефір, Г. Татаренко, І. Яковець, Д. Ягунов, та ін. Власне ж проблеми здійснення наглядової пробації піднімаються у дослідженнях В. Гранкіної, А. Гусака, В. Кишені, О. Ющик, О. Янчук та ін. Дослідники наголошують на необхідності поєднання контролю й індивідуальної соціально-виховної роботи, застосування сучасних корекційних програм, спрямованих на зміну прокримінального мислення, розвиток навичок самоконтролю, відповідального прийняття рішень та ненасильницької поведінки. Так, питання теоретико-правового обґрунтування інституту наглядової пробації розкрито у працях В. Гранкіної, яка у своєму дисертаційному дослідженні [1] здійснила комплексний аналіз правової природи наглядової пробації, визначила її місце в системі кримінально-виконавчого права України та обґрунтувала значення наглядових і соціально-виховних заходів для виправлення засуджених без їх ізоляції від суспільства. Авторка підкреслює, що наглядова пробація є важливим механізмом ресоціалізації правопорушників, оскільки поєднує контроль за виконанням покладених судом обов'язків із соціально-виховною та реабілітаційною роботою з клієнтом пробації.

Питання реалізації пробаційних заходів і організації діяльності органів пробації розглядаються у працях О. Ющик, О. Янчук та інших дослідників, які аналізують практичні аспекти впровадження пробації в Україні, механізми міжвідомчої взаємодії, а також роль пробаційних програм у процесі ресоціалізації осіб, які перебувають у конфлікті із законом. У їхніх роботах підкреслюється, що наглядова пробація передбачає не лише контроль за поведінкою засудженого, а й організацію індивідуально спланованої соціально-виховної роботи, спрямованої на усунення факторів ризику повторного правопорушення.

Разом із тим аналіз наукових праць свідчить, що питання специфіки наглядової пробації саме у роботі з неповнолітніми правопорушниками потребує подальшого дослідження. Це зумовлено необхідністю удосконалення методів соціально-виховної роботи з підлітками, розвитку пробаційних програм та посилення міжвідомчої взаємодії органів пробації з установами освіти, соціальними службами та громадськими організаціями.

Метою статті є аналіз особливостей наглядової пробації у роботі з неповнолітніми правопорушниками та визначення її основних напрямів і методів у процесі їх ресоціалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пробація є складовою системи кримінальної юстиції, спрямованою на забезпечення безпеки суспільства шляхом попередження повторних правопорушень та сприяння соціальній адаптації правопорушників. Вона передбачає комплекс наглядових, соціально-виховних та реабілітаційних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили правопорушення, але можуть виправитися без ізоляції від суспільства [4].

У сучасних дослідженнях поняття пробації трактується багатогранно, що зумовлено її міждисциплінарним характером та поєднанням правових і соціально-педагогічних підходів до роботи з правопорушниками. У науковій літературі термін «пробація» використовується для позначення різних аспектів цього явища: як концепції соціальної роботи з правопорушниками; як ієрархічної організаційної системи; як спеціалізованого органу державної влади; як виду кримінального покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або форми умовного звільнення з випробувальним терміном; як процесу виконання альтернативних покарань; як правового стану, у якому перебуває правопорушник протягом визначеного періоду; а також як механізму взаємодії між системою кримінальної юстиції та соціальною роботою.

Розкриваючи сутність пробації, дослідники підкреслюють, що її доцільно розглядати не лише як правовий інститут або різновид покарання, а передусім як метод соціальної роботи з правопорушниками, спрямований на їх виправлення та ресоціалізацію. Зокрема, Д. Ягунов наголошує, що пробація не обмежується лише альтернативою позбавленню волі або діяльністю спеціального державного органу. Вона є системою, яка надає правопорушникам можливість змінити поведінку та інтегруватися у суспільство. У межах такої системи особа, замість відбування покарання в умовах ізоляції, перебуває під наглядом офіцера пробації, який здійснює контроль за виконанням покладених обов'язків та сприяє корекції поведінкових проявів. Після завершення пробаційного періоду суд оцінює результати виконання визначених вимог і приймає рішення щодо подальшого правового статусу особи [6].

Отже, пробація як соціально-правовий інститут характеризується низкою важливих ознак. Передусім вона виступає альтернативою позбавленню волі, що дозволяє зменшити негативні наслідки ізоляції особи від суспільства. Водночас її суттєвою особливістю є поєднання контролю та соціальної підтримки, завдяки чому забезпечується комплексний вплив на поведінку правопорушника. Важливим принципом функціонування пробації є індивідуалізація заходів, орієнтованих на потреби, ризики та особистісні характеристики конкретної особи. Крім того, пробація має наскрізний характер, оскільки її механізми можуть застосовуватися на різних етапах кримінального провадження – від досудового розгляду до завершення періоду нагляду. Не менш важливою є міжвідомча взаємодія, що передбачає співпрацю органів пробації з соціальними службами, освітніми установами, центрами зайнятості, правоохоронними органами та громадськими організаціями.

У структурі сучасної системи пробації виокремлюють три основні напрями її реалізації: досудову, наглядову та пенітенціарну пробацію, кожен з яких має власну специфіку, функції та завдання у процесі роботи з особами, які вчинили правопорушення. Саме наглядова пробація відіграє важливу роль у забезпеченні контролю за поведінкою правопорушників у громаді та створенні умов для їхньої соціальної адаптації й запобігання повторним правопорушенням.

Наглядова пробація у сучасній кримінально-виконавчій політиці розглядається як ефективний механізм поєднання контролю за поведінкою засуджених та надання їм підтримки з метою виправлення та ресоціалізації без ізоляції від суспільства. Це відповідає загальноєвропейським тенденціям розвитку системи кримінального правосуддя, орієнтованого на зменшення рівня ув'язнення та застосування заходів, що сприяють зниженню рецидивної злочинності.

Відповідно до Закону України «Про пробацію» (2015), наглядова пробація передбачає «здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, пробаційного нагляду, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді пробаційного нагляду, громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, виконання

покарання у виді штрафу, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів» [4].

На думку В. Гранкіної, нагляд за засудженими особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено альтернативними покаранням, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років, по суті є «процесом спостереження за додержанням суб'єктами пробації правил поведінки та виконанням обов'язків, визначених, встановлених та покладених на них судом» [1, с. 73]. Згідно з нормативними документами, він розпочинається після застосування судом до винної особи альтернативного позбавленню волі покарання та поєднує в собі як наглядові, так і соціально-виховні заходи.

Тобто поняття наглядової пробації охоплює комплекс заходів правового, організаційного та соціально-виховного характеру, які реалізуються уповноваженим органом з метою нагляду за засудженими, оцінки ризиків їхньої повторної кримінальної поведінки, надання допомоги та формування у них навичок законослухняної поведінки. Наглядова пробація передбачає активну взаємодію не лише між суб'єктами пробації, а й органами місцевого самоврядування, соціальними службами, роботодавцями, громадськими організаціями, що значно підвищує її превентивний і соціальний потенціал.

Як відмічає О. Ющик, метою наглядової пробації є, перш за все, здійснення нагляду за виконанням судових рішень, у разі призначення покарань не пов'язаних із позбавленням волі. Адже у разі невиконання вироку особа не відчуватиме кари за вчинене суспільно небезпечне діяння, не зможе перевиховатись та виправитись, що в майбутньому може слугувати повторим вчиненням кримінальних правопорушень [5, с. 380].

Тому наглядова пробація не обмежується лише контролем за виконанням призначених покарань, але і передбачає реалізацію пробаційних програм. Так, відповідно до п. 7 ст. 2 Закону України «Про пробацію» «пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити» [4].

Суб'єкт пробації під час проходження пробаційної програми зобов'язаний: регулярно відвідувати заняття згідно з установленим графіком; дотримуватись норм етичної поведінки, не вчиняти дій, які принижують людську гідність чи суперечать громадській моралі; утримуватися від агресивної поведінки, погроз, насильства, а також не з'являтися на заняттях у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння. Крім того, особа повинна сумлінно виконувати завдання, що надаються куратором програми або іншими спеціалістами, залученими до її реалізації.

Головною сутнісною ознакою наглядової пробації ми вбачаємо поєднання контролю та підтримки. Контроль передбачає моніторинг виконання покладених судом обов'язків, перевірку місця проживання засудженого, фіксацію його поведінки, а також застосування заходів реагування у разі порушень умов пробації. Підтримка, у свою чергу, охоплює соціально-психологічну роботу, спрямовану на формування у засудженого мотивації до зміни поведінки, подолання кримінальних установок, подальшу інтеграцію у суспільство та зниження ризику рецидиву.

Важливою частиною сутності наглядової пробації є індивідуалізація роботи з правопорушником. На практиці це забезпечується шляхом проведення оцінки ризиків та потреб, що дозволяє визначити рівень небезпеки особи, її соціальні дефіцити, проблеми та ресурси, які можуть вплинути на повторне вчинення злочину. На основі цієї оцінки складається індивідуальний план пробаційної роботи, який містить конкретні заходи виховного та соціального характеру (участь у програмах пробації,

консультації психолога, сприяння у працевлаштуванні, проходження лікування від залежностей тощо).

Особливе значення наглядова пробація набуває у контексті виконання альтернативних покарань. На відміну від позбавлення волі, яке часто посилює криміналізацію особи, пробаційний нагляд дозволяє зберегти соціальні зв'язки, роботу, сім'ю та інші позитивні соціальні чинники, що сприяють успішній ресоціалізації. Застосування пробації дає можливість державі економити значні ресурси, оскільки утримання особи в громаді значно дешевше, ніж її ізоляція у місцях позбавлення волі, а результати щодо зниження рецидиву – стабільно кращі.

Сутність наглядової пробації полягає також у партнерському підході до роботи з правопорушником. Пробаційний інспектор не є каральним органом у традиційному розумінні, а радше координатором процесу виправлення, фасилітатором позитивних змін, що сприяють соціальній адаптації особи. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам Ради Європи, зокрема Рекомендаціям № R(92)16 та R(2000)22, де наголошується на необхідності розвитку пробаційних програм як альтернативи тюремному ув'язненню.

Особливого значення цей підхід набуває у роботі з неповнолітніми правопорушниками, оскільки їхня поведінка значною мірою зумовлена віковими психологічними особливостями, впливом соціального середовища та недостатньо сформованими життєвими навичками. У зв'язку з цим діяльність органів пробації щодо неповнолітніх передбачає не лише контроль за виконанням покладених судом обов'язків, а й реалізацію спеціальних пробаційних програм, спрямованих на корекцію поведінки, формування соціально прийнятних цінностей і розвиток навичок конструктивної взаємодії з оточенням. Саме пробаційні програми виступають ключовим інструментом практичної реалізації принципів наглядової пробації у роботі з неповнолітніми, забезпечуючи поєднання виховного впливу, психологічної підтримки та соціального супроводу.

У цьому контексті доцільно розглянути зміст та особливості пробаційних програм, які застосовуються щодо неповнолітніх суб'єктів пробації в Україні. Впровадження таких програм відповідає положенням Закону України «Про пробацію», а також міжнародним стандартам у сфері ювенальної юстиції, зокрема Пекінським правилам ООН (1985), Мінімальним стандартним правилам Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних із позбавленням волі (Токійські правила, 1990), та Рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)22 щодо вдосконалення практики пробації.

В Україні пробаційні програми для неповнолітніх затверджені наказами Міністерства юстиції України та розроблені на основі сучасних когнітивно-поведінкових підходів до корекції поведінки. Відповідно до методичних рекомендацій Державної установи «Центр пробації», їх основною метою є цілеспрямований вплив на криміногенні потреби неповнолітніх із урахуванням їх вікових і психологічних особливостей [2]. Станом на 2026 рік Міністерством юстиції України впроваджено п'ять пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації: «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Формування життєвих навичок» та «Подолання домашнього насильства» [2].

Зміст і структура зазначених програм розроблені з урахуванням вікової специфіки підліткового періоду, коли інтенсивно формуються когнітивна, емоційна та соціальна сфери особистості. У зв'язку з цим значна увага приділяється використанню поведінкових і тренінгових методів, інтерактивних вправ, рольових ігор, групових дискусій, аналізу життєвих ситуацій та інших форм активного навчання. Такий підхід дозволяє створити умови для набуття неповнолітніми корегуючого соціального досвіду та формування конструктивних моделей поведінки.

Однією з ключових є програма «Зміна прокримінального мислення», оскільки саме деформовані когнітивні установки часто лежать в основі правопорушної поведінки підлітків. Реалізація цієї програми спрямована на формування навичок критичного мислення, аналізу власних дій, планування та прогнозування наслідків поведінки. У межах програми проводяться індивідуальні та групові заняття, під час яких учасники вчаться усвідомлювати зв'язок між власними переконаннями, рішеннями та поведінковими наслідками.

Важливе значення має також програма «Подолання агресивної поведінки», що спрямована на розвиток навичок самоконтролю, регуляції емоційних станів і конструктивного вирішення конфліктних ситуацій. У процесі її реалізації використовуються тренінгові заняття, які допомагають неповнолітнім навчитися управляти гнівом, розпізнавати власні емоції та формувати ненасильницькі моделі поведінки. Ефективність програми значною мірою підвищується завдяки груповому формату роботи, що створює можливості для соціального навчання та взаємної підтримки учасників.

Профілактичний характер має програма «Попередження вживання психоактивних речовин», спрямована на формування усвідомленого ставлення до ризиків вживання наркотичних та психотропних речовин. Під час занять неповнолітні аналізують фактори, що можуть спонукати до вживання психоактивних речовин, а також опановують навички відмови від небезпечних пропозицій і пошуку альтернативних способів задоволення власних потреб. Особливістю програми є також залучення батьків або законних представників неповнолітнього до окремих занять, що сприяє підвищенню ефективності профілактичної роботи.

Програма «Формування життєвих навичок» спрямована на розвиток соціальної компетентності неповнолітніх та формування просоціальних життєвих орієнтацій. Вона охоплює низку тематичних модулів, присвячених розвитку комунікативних умінь, побудові конструктивних сімейних стосунків, формуванню цілей і життєвих планів, а також підготовці до освітньої та професійної діяльності. Теоретичною основою програми виступають положення когнітивно-поведінкової моделі та теорії соціального навчання.

Окрему увагу приділено програмі «Подолання домашнього насильства», яка орієнтована як на неповнолітніх, що вчиняли насильницькі дії, так і на тих, хто сам став жертвою насильства в сім'ї. Реалізація програми спрямована на усвідомлення природи домашнього насильства, формування емпатії, подолання установок, що виправдовують насильницьку поведінку, та розвиток альтернативних ненасильницьких моделей взаємодії. У процесі роботи застосовуються різноманітні психологічні та педагогічні методики, зокрема арт-терапевтичні техніки, вправи на розвиток емоційної чутливості та методи опрацювання травматичного досвіду.

Загалом пробаційні програми спрямовані на формування у неповнолітніх суб'єктів пробації просоціальних ціннісних орієнтацій, розвиток позитивних соціальних зв'язків та попередження повторного вчинення правопорушень. Вони дозволяють усунути основні криміногенні фактори, характерні для підліткового середовища, зокрема деструктивні когнітивні установки, агресивність, залежність від психоактивних речовин, дефіцит соціальних навичок і толерантність до насильства.

Водночас ефективність реалізації пробаційних програм значною мірою залежить від міжвідомчої взаємодії органів пробації з іншими суб'єктами соціальної роботи. Відповідно до законодавства України у сфері соціальних послуг і соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, така діяльність передбачає співпрацю з освітніми установами, службами у справах дітей, органами місцевого самоврядування, соціальними службами та громадськими організаціями. У цьому контексті наглядова пробація виступає важливим механізмом координації зусиль різних соціальних інституцій у процесі ресоціалізації неповнолітнього правопорушника.

Перевагою наглядової пробації є можливість здійснення систематичного моніторингу ризиків повторного правопорушення, що дозволяє акцентувати увагу не на каральних, а на виховних і реабілітаційних заходах. Індивідуалізація пробаційної роботи з урахуванням життєвих обставин підлітка сприяє його ефективнішій соціалізації та формуванню відповідального ставлення до власної поведінки. Крім того, участь у медіаційних процедурах та соціально корисній діяльності допомагає неповнолітнім усвідомити наслідки власних дій і прийняти відповідальність перед суспільством.

За даними Державної установи «Центр пробації», участь неповнолітніх у пробаційних програмах сприяє зменшенню ризику повторного правопорушення на 30–50 % порівняно з особами, які не отримували відповідної ресоціалізуючої підтримки [2]. Разом із тим розвиток системи пробації в Україні супроводжується низкою проблем, серед яких слід відзначити недостатню кількість підготовлених фахівців, обмеженість матеріальних ресурсів та недостатній рівень міжвідомчої координації. Але загалом, пробаційні програми виступають одним із ключових інструментів реалізації принципів ювенальної юстиції, забезпечуючи поступовий перехід від каральної моделі реагування на правопорушення до відновної та реабілітаційної.

Таким чином, можемо виокремити низку специфічних особливостей наглядової пробації у роботі з неповнолітніми правопорушниками.

1. Урахування вікових та психологічних особливостей. Пробація щодо неповнолітніх застосовується до осіб віком від 14 до 18 років і здійснюється з урахуванням їхніх вікових та психологічних характеристик. У цьому віці особистість перебуває на етапі активного соціального та психологічного становлення, що зумовлює підвищену чутливість до соціального впливу. Тому основний акцент у роботі з неповнолітніми робиться не на покаранні, а на виховному та корекційному впливі, формуванні позитивних життєвих орієнтацій і відповідальної поведінки.

2. Індивідуалізація роботи. Важливим елементом діяльності органів пробації є оцінка ризиків повторного правопорушення та складання індивідуального плану роботи з неповнолітнім. Такий план визначає основні напрями соціально-виховної діяльності, включаючи психологічну підтримку, профілактичні бесіди, освітні та соціальні заходи. Індивідуальний підхід дозволяє врахувати особливості сімейного середовища, соціального оточення та особистісні характеристики неповнолітнього.

3. Соціально-виховна спрямованість діяльності. Наглядова пробація поєднує контроль за виконанням покладених судом обов'язків із проведенням соціально-виховної роботи. До основних форм такої роботи належать: індивідуальні профілактичні бесіди; психологічне консультування; участь у пробаційних програмах; залучення до навчання та соціально корисної діяльності. Такі заходи спрямовані на формування у неповнолітніх навичок соціально відповідальної поведінки, розвиток комунікативних умінь і здатності до самоконтролю.

4. Взаємодія з сім'єю та соціальними інституціями. Ефективність пробаційної роботи значною мірою залежить від взаємодії органів пробації з іншими соціальними інституціями. Зокрема, робота з неповнолітніми здійснюється у співпраці зі службами у справах дітей, освітніми установами, органами соціального захисту та громадськими організаціями. Важливу роль відіграє також залучення батьків або законних представників неповнолітнього до процесу соціально-виховної роботи, що сприяє створенню сприятливого соціального середовища для його виправлення.

5. Реалізація пробаційних програм. Одним із ключових інструментів наглядової пробації є спеціальні пробаційні програми, спрямовані на корекцію поведінки правопорушників. Їх реалізація сприяє формуванню соціально прийнятних моделей поведінки та розвитку навичок самоконтролю.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, наглядова пробація є важливим інструментом гуманізації кримінальної юстиції та ефективним засобом профілактики повторної злочинності серед неповнолітніх. Її

специфіка полягає у поєднанні контрольних і соціально-виховних функцій, індивідуалізації роботи з правопорушником та активній взаємодії з сім'єю і соціальними інституціями.

Основними особливостями наглядової пробації щодо неповнолітніх є: урахування вікових і психологічних характеристик; індивідуальне планування соціально-виховної роботи; застосування спеціальних пробаційних програм; міжвідомча взаємодія у процесі ресоціалізації; залучення сім'ї до виховного впливу.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на вивчення ефективності пробаційних програм для неповнолітніх, розроблення інноваційних методів соціально-виховної роботи та удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії у системі ювенальної пробації.

Список використаних джерел

1. Гранкіна В. І. Наглядова пробація при виконанні покарань, альтернативних позбавленню волі: дис. ... д-ра філософії: 081 – право. Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2023. 276 с.
2. Державна установа «Центр пробації»: офіційний сайт. URL: <https://probation.gov.ua>
3. Лісовець О. В., Кириченко Н. А. Визначення проблем та потреб клієнтів у соціально-виховній роботі служби пробації. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 109–112.
4. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
5. Ющик О. І. Правові аспекти наглядової пробації. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. Ч. 2, Вип. 81. 2024. С. 378–383. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.59>
6. Ягунов Д. В. Служба пробації: концепція, засади діяльності, організаційна структура. *Відновне правосуддя в Україні*. 2007. № 1 (5). С. 60–64.
7. Янчук О. Б. Сучасний стан та перспективи реалізації наглядової та пенітенціарної пробації. *Інститут пробації в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку*. 2019. С.189–195.
8. Probation in Europe. Published by CEP. URL: <http://www.cepprobation.org/knowledgebase/probation-in-europe-update/> (дата звернення: 10.04.2025).

References

1. Hrankina, V. I. (2023). Nahliadova probatsiia pry vykonanni pokaran, alternatyvnykh pozbavlenniu voli [Supervised probation in the enforcement of sentences alternative to imprisonment]. *Doctor's thesis*. Kropyvnytskyi: Donetskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
2. Derzhavna ustanova «Tsentr probatsii» [State Institution “Probation Center”]. *ofitsiyni sait – official website*. URL: <https://probation.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Lisovets, O. V. & Kyrychenko, N. A. (2017). Vyznachennia problem ta potreb kliientiv u sotsialno-vykhovnii roboti sluzhby probatsii [Identifying problems and needs of clients in the social and educational work of the probation service]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 11. 109–112 [in Ukrainian].
4. Pro probatsiiu [On probation]. *Zakon Ukrainy – Law of Ukraine*, 5.02.2015, 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> [in Ukrainian].
5. Yushchuk, O. I. (2024). Pravovi aspekty nahliadovoi probatsii [Legal aspects of supervisory probation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu. Seriya Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 2, 81, 378–383 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.59>
6. Yahunov, D. V. (2017). Sluzhba probatsii: kontseptsii, zasady diialnosti, orhanizatsiina struktura [Probation service: concept, principles of activity, organizational structure]. *Vidnovne pravosudivia v Ukraini – Restorative justice in Ukraine*, 1 (5), 60–64 [in Ukrainian].

7. Yanchuk, O. B. (2019). Suchasnyi stan ta perspektyvy realizatsii nahliadovoi ta penitentsiarnoi probatsii [The current state and prospects for the implementation of supervisory and penitentiary probation]. *Instytut probatsii v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku – The probation institution in Ukraine: current state and prospects for development*, 189–195 [in Ukrainian].

8. Probation in Europe. Published by CEP. URL: <http://www.cepprobation.org/knowledgebase/probation-in-europe-update/> (data zvernennia: 10.04.2025) [in English].

Lisovets O.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Vice-rector for Scientific Work and Innovative Activities
Nizhyn Mykola Gogol State University
lisovets.ov@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-4641-3121

Sukhanov I.

PhD student
Nizhyn Mykola Gogol State University
sukhanov.ihor71@gmail.com
orcid.org/0009-0004-0847-1648

FEATURES OF SUPERVISORY PROBATION IN WORKING WITH JUVENILE OFFENDERS

The article examines the peculiarities of supervisory probation in working with juvenile offenders in Ukraine. It focuses on the role of probation programs as one of the key tools for the resocialization of adolescents in conflict with the law. The aim of the study is to determine the specifics of the implementation of supervised probation for minors and to analyze probation programs as a tool for their resocialization and prevention of repeat offenses. The study uses methods of analysis and generalization of scientific literature, regulatory and legal acts of Ukraine and international documents in the field of juvenile justice, as well as systemic-structural and comparative-legal methods. The study substantiates that probation combines monitoring of the fulfillment of court-imposed obligations with social, educational, and rehabilitation work with minors. The role of probation programs as a key mechanism for influencing the criminogenic factors of adolescent behavior is identified, and their main directions are characterized, in particular, programs aimed at changing pro-criminal thinking, overcoming aggressive behavior, preventing the use of psychoactive substances, forming life skills, and overcoming domestic violence. The scientific novelty of the study lies in the generalization of modern approaches to the implementation of supervisory probation in working with juvenile offenders and determining the role of probation programs in shaping prosocial behavior in adolescents. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in the activities of probation authorities, social services, educational institutions, and other entities involved in social work with minors.

Key words: supervisory probation, juvenile probation, juvenile offenders, probation programs, resocialization, prevention of recidivism, social and educational work, social adaptation.

Отримано редколегією / Received: 28.02.2026
Прорецензовано / Revised: 12.03.2026
Опубліковано / Published: 27.03.2026